

**Stanovanje po meri žena:
kontinuitet,
kvalitet,
zajedništvo**

Stanovanje po meri žena: kontinuitet, kvalitet, zajedništvo

**Šestogodišnji evaluacioni izveštaj
o sprovođenju usluge stanovanje
uz podršku za žrtve trgovine
ljudima od strane Udruženja Atina**

Beograd, 2024

ATINA

UDRUŽENJE GRAĐANA ZA BORBU PROTIV TRGOVINE
LJUDIMA I SVIH OBLIKA NASILJA NAD ŽENAMA

Sadržaj

Uvod	7
Stručni postupak u usluzi stanovanje uz podršku	11
Prijem u uslugu	12
Procena potreba	14
Planiranje	15
Drugi aspekti usluge	17
Statistički pokazatelji pružanja usluge u periodu od marta 2018. do marta 2024. godine	18
Evaluacija	20
Šta je licenciranje usluge donelo?	20
Potreba za održivim finansiranjem i transparentnošću u zaštiti žrtava trgovine ljudima	21
Evaluacija usluge od strane devojaka i žena koje su koristile uslugu stanovanje uz podršku	24
Zaključna zapažanja	27

„Kako ja shvatam Atinu? To je ustanova za zaštitu žena. Tek tamo sam se osećala kao prava žena, bila sam opuštena, nemam nikog nad glavom, jedem šta hoću, obučem šta hoću...“

Dubravka S., 28-godišnja žrtva trgovine ljudima

Uvod

Udruženje Atina osnovano je 2003. godine od strane grupe posvećenih ženskih aktivistkinja kao odgovor na potrebu za pokretanjem programa koji pružaju sveobuhvatnu i dugoročnu podršku devojkama i ženama žrtvama trgovine ljudima u Srbiji. Tog leta Udruženje Atina je otvorilo prvu sigurnu kuću za devojke i žene, koja već 21 godinu svakog dana pruža sigurno utočište za devojke i žene koje su prošle kroz ovu tešku traumu. Paralelno sa ovim, tim Udruženja Atina je razvijao i druge usluge ključne za žrtve trgovine ljudima, u okviru Reintegracionog centra i Tima za podršku na terenu, kao što su psihološka i pravna pomoć, ekonomsko osnaživanje, alternativno obrazovanje i medijacija. Usluge su se prilagođavale specifičnim potrebama žena i devojaka sa ciljem da im pomognu da prepoznaju i koriste svoje veštine i povrate kontrolu nad svojim životima, što je ključni element u procesu oporavka.

Od samog početka Udruženje Atina je usmerilo svoje aktivnosti na žene i devojčice, primenjujući pristup koji se temelji na razumevanju traume i inkluzivnoj podršci. Ključna stvar u ovom pristupu je stvaranje partnerskog odnosa – svaka korisnica programa aktivno je učestvovala u izradi svog plana podrške, koji je redovno prilagođavan njenim potrebama i ciljevima. Udruženje Atina nije pružalo samo hitnu pomoć, već je fokus stavljen na dugoročno osnaživanje korisnica i kreiranje

održivih rešenja koja će doprineti promeni okolnosti koje su dovele do nasilja i eksploatacije.

Antrfile 1: Udruženje Atina je posebno ponosno na to što kroz sve svoje programe stavlja akcenat na snagu i otpornost žena, prepoznajući njihovu sposobnost da postanu liderke promena. Kroz godine „Atinjanke“ su pružile podršku više od 1.100 formalno identifikovanih žrtava, među kojima su bile domaće državljanke, migrantkinje, izbeglice i tražiteljke azila¹. Vizija ove organizacije je da svakoj ženi obezbedi siguran prostor u okviru kog može sagledati svoje mogućnosti, povratiti dostojanstvo i preuzeti aktivnu ulogu u društvu. Kroz rad tima Udruženja Atina posebno se ističe značaj licencirane usluge stanovanje uz podršku, koja je tokom vremena postala ključni element procesa dugoročnog socijalnog uključivanja i osnaživanja žena. Ova usluga omogućava korisnicama da postignu potpunu integraciju u zajednicu, istovremeno smanjujući rizik od nasilja i eksploatacije.

Program direktne podrške Udruženja Atina pruža različite oblike pomoći ženama, devojkama i deci. Ovaj program uključuje pomoć u zadovoljenju osnovnih potreba, kao što je smeštaj, ali i pomoć u ostvarivanju prava, kao što su pribavljanje ličnih dokumenata, saradnja sa relevantnim institucijama, upis u škole i pomoć pri zapošljavanju. Takođe, obuhvata i psihosocijalnu, pravnu i medicinsku pomoć, usluge porodične medijacije i savetovanja, kao i podršku u svim drugim oblastima koje su bitne za potpuni oporavak i reintegraciju žrtava. Aktivnosti programa podrške Udruženja Atina fokusiraju se na stvaranje održivog sistema uključivanja i obuhvataju dve ključne oblasti: prvu, koja se odnosi na hitnu pomoć u pristupu pravima i zadovoljenju osnovnih potreba, i drugu, koja se bavi prevazilaženjem posledica na-

---

¹ Udruženje Atina je još 2011. godine počelo sa identifikacijom žrtava rodno zasnovanog nasilja i trgovine ljudima, pretežno devojaka sa iskustvom silovanja, žrtvama „seksa za preživljavanje“, prisilnih brakova i seksualne eksploatacije među migrantskom, izbegličkom i populacijom tražilaca azila. Tokom godina, Udruženje Atina je obezbedilo sistem podrške koji je u potpunosti bio operativan u leto 2015. godine kada je počela velika evropska migrantska kriza. Ova organizacija je tada preuzela aktivnu ulogu u suočavanju sa posledicama krize, kao i u pružanju pomoći najugroženijima među ljudima koji su dolazili u Srbiju – ženama i deci koji su preživeli rodno zasnovano nasilje i trgovinu ljudima. Od tada Udruženje Atina ulaže kontinuirane napore da adekvatno odgovori na specifične potrebe ovih grupa, fokusirajući se na smanjenje rizika od nasilja i eksploatacije među ovom populacijom, što između ostalih uključuje i osiguranje usluge sigurnog smeštaja.

silja i pružanjem podrške za osamostaljivanje, uključujući pristup obrazovnom i zdravstvenom sistemu, socijalnoj zaštiti i tržištu rada.

Pružanje usluge sigurnog smeštaja, odnosno stanovanje uz podršku za žene žrtve trgovine ljudima, predstavlja žilu kucavicu u procesu oporavka ovih žena, koji bi bez nje bio praktično nezamisliv. Ova usluga se pokazala kao izuzetno važna kako za smanjenje rizika od nasilja i eksploatacije, tako i za izlazak žena žrtava iz multigeneracijskog siromaštva. Upravo usluga stanovanje uz podršku omogućava ovim ženama da sagledaju svoje snage i mogućnosti, kao i da povrate dostojanstvo. S tim u vezi, ostale usluge podrške ostaju u domenu ad hoc intervencija, dok stanovanje uz podršku zaokružuje celokupan proces oporavka ovih žena. Od početka svog rada Udruženje Atina je kroz program sveobuhvatnog socijalnog uključivanja pružilo podršku za ukupno 1.138 žrtava trgovine ljudima u Srbiji. Za sve to vreme usluga je opstala zahvaljujući donatorskim sredstvima agencija Ujedinjenih nacija, naročito organizacija IOM², UNODC³ i UNVTF⁴, UNTRUST⁵, fondacija Sigrid Rausing i OAK, organizacije Oxfam, kao i SDC⁶. Važno je istaći da, uprkos činjenici da se radi o jedinstvenoj i specijalizovanoj usluzi za žrtve trgovine ljudima u Srbiji, Udruženje Atina od države Srbije nije dobijalo ni finansijsku, niti stručnu podršku za funkcionisanje te usluge.

Nakon 15 godina rada i svakodnevnog neprekidnog pružanja usluge, Udruženje Atina je konkurisalo i 2018. godine dobilo prvu licencu u domenu podrške koju pruža žrtvama trgovine ljudima. Naime, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja kao nadležan organ 16.02.2018. godine donelo je rešenje da Udruženje Atina ispunjava uslove i standarde za pružanje usluge stanovanje uz podršku za žrtve trgovine ljudima. Usluga stanovanje uz podršku licencirana je u skladu sa članom 178. Zakona o socijalnoj zaštiti i u skladu sa Pravilnikom o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite (objavljen u „Službenom glasniku RS“, broj 42/2013). Ispunjeni su zahtevi koji se odnose na zajedničke minimalne strukturalne i funkcionalne standarde propisane Pravilnikom, a takođe su ispunjeni i specifični zahtevi koji se odnose na posebne minimalne strukturalne i funkcionalne standarde u okviru konkretne usluge, saglasno potrebama i specifičnostima korisničke grupe – žrtvama trgovine ljudima.

---

² IOM – International Organization for Migration

³ UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime

⁴ UNVTF – United Nations Voluntary Trust Fund For Victims of Trafficking in Person

⁵ UNTRUST – United Nations Trust Fund to End Violence against Women

⁶ SDC – Swiss Development Cooperation

Ova usluga je namenjena žrtvama trgovine ljudima, ali i osobama kod kojih postoji sumnja da su žrtve trgovine ljudima, ukoliko su starije od 15 godina i potrebni su im sigurna podrška i smeštaj. Program se sprovodi u unapred definisanim vremenskim okvirima kako bi se obezbedila sigurnost žrtve i pružila pomoć u razvoju veština koje će joj omogućiti da se osamostali i potpuno integriše u zajednicu. Licencirana usluga ima za cilj da poboljša kvalitet zaštite žrtava trgovine ljudima i ubrza njihov oporavak od pretrpljenog nasilja i eksploatacije. Prema proceduri, usluga stanovanje uz podršku je bila predviđena za korišćenje do godinu dana, osim u izuzetnim slučajevima – kada je to bilo u najboljem interesu žene ili devojčice, zavisno od njihovih potreba.

Udruženje Atina je ovu licenciranu uslugu sprovodilo od 2018. do 2024. godine, zahvaljujući čemu je postalo prepoznatljivo u sistemu zaštite i podrške žrtvama trgovine ljudima u Srbiji. Tokom trajanja prve licence 2018 do 2024, 61 žena i devojka, uključujući domaće državljanke, izbeglice, migrantkinje i tražiteljke azila koje su pretrpele različite oblike eksploatacije, koristila je ovu uslugu, a realizovano je ukupno 78 prijema (iste žene su primljene više puta na uslugu ili su u dve kalendarske godine koristile uslugu). Nakon isteka licence Udruženje Atina započelo je proces ponovnog licenciranja.

Jedno od najvažnijih postignuća tokom rada Udruženja Atina desilo se u julu 2024. godine, kada je ovo udruženje kupilo nekretninu koja će služiti za razvijanje usluga unutar organizacije. Ovaj značajan korak ostvaren je uz podršku Kancelarije Ujedinjenih nacija za projektne usluge (UNOPS) kao implementacionog partnera programa „Podrška Evropske unije socijalnom stanovanju i aktivnoj inkluziji“ (EU SHAI), a koji finansira Evropska unija (EU) putem Instrumenta za pretprijetnu pomoć (IPA) 2018. Ovim je Udruženje Atina napustilo status beskućništva i konačno dobilo svoj prostor, koji će u godinama koje dolaze biti ključni centar za pružanje podrške i zaštite žrtvama trgovine ljudima u Srbiji. Način na koji je ostvarena usluga stanovanje uz podršku, kao i elementi koje ona sadrži, biće detaljno opisani u narednim delovima.

Stručni postupak u usluzi stanovanje uz podršku

„Nisam verovala da ću tako brzo moći da zaspim bez lekova, što znači da sam ovde pronašla mir. Mir je reč kojom bih sve opisala.”

Tatjana T., 30-godišnja transžena, žrtva trgovine ljudima

Stručni postupak pružanja usluge stanovanje uz podršku osmišljen je da pomogne ženama i devojčicama da se osnaže i u potpunosti integrišu u društvo. Ovaj proces ne samo da obezbeđuje kvalitetnu uslugu, već pruža podršku u njihovom oporavku, razvoju potencijala i izgradnji veština koje su im potrebne za samostalan život.

Cilj programa je da korisnicama pomogne da prepoznaju svoje sposobnosti i otvore nove mogućnosti za ravnopravno uključivanje u zajednicu. Svi koraci ovog postupka zasnovani su na savremenim praksama socijalnog rada i principima koji se primenjuju u radu sa ženama i devojčicama koje su preživele trgovinu ljudima, uz poštovanje svih relevantnih propisa i standarda za pružanje socijalne zaštite. Svaka faza ovog procesa ima za cilj da im pomogne da preuzmu kontrolu nad sopstvenim životom i oporavkom. Na ovaj način, stručni postupak ne samo da zadovoljava potrebne formalne standarde, već postaje ključni faktor u stvaranju trajnih promena u životima ovih žena i zajednicama u kojima žive.

Još u prvim godinama svog postojanja, Udruženje Atina je ustanovilo superviziju za pomagačice koje pružaju podršku, prvenstveno u okviru tima koji radi u programu direktne podrške. Tim Udruženja Atina je o tome i pisao u publikaciji **„Snažnije zajedno uz feminističku supervizijsku podršku”**, koja govori o iskustvima supervizijskog procesa koji se primenjuje u okviru Udruženja Atina i rezultat je njenog dvodecenijskog rada u pružanju sveobuhvatne podrške za žene i devojke koje su preživele trgovinu ljudima i(li) muško nasilje nad ženama. Ustanovljena i vođena feminističkim principima brige, Udruženje Atina je osnovano od strane žena koje su radile sa drugim ženama na prevazilaženju traumatskog iskustva, iskustva nasilja i na (re)uspostavljanju kontrole i izbora nad sopstvenim životom.

Prijem u uslugu

Pristup usluzi stanovanje uz podršku omogućen je svim ženama i devojkama koje ispunjavaju kriterijume za korišćenje ove usluge, uključujući pretpostavljene i identifikovane žrtve trgovine ljudima. Proces formalne identifikacije vodi Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima (u daljem tekstu: CZŽTLJ), koji dodeljuje status preliminarne ili identifikovane žrtve trgovine ljudima.

U saradnji sa CZŽTLJ izrađuje se sveobuhvatna procena, koja predstavlja osnov za prijem u uslugu. Ova procena detaljno obuhvata rizike sa kojima se suočava žrtva, ključne probleme, bezbednosne izazove povezane s počinocima krivičnog dela, kao i potencijalnu opasnost od ponovne eksploatacije. Cilj je kreirati personalizovani plan podrške koji odgovara specifičnim potrebama i okolnostima svake žrtve.

Prijem u uslugu može biti iniciran na različite načine: putem zahteva CZŽTLJ, policije, centra za socijalni rad, drugih organizacija i ustanova ili direktnim obraćanjem same žene ili devojčice koja traži podršku. Na ovaj način se osigurava da svaka osoba koja zatraži pomoć bude prepoznata i podržana na najadekvatniji mogući način.

Imajući u vidu složenost potreba žena i devojčica sa iskustvom nasilja, koje se suočavaju s različitim izazovima u procesu oporavka, definisani su „nulti kriterijumi“ za situacije u kojima pružanje usluga nije moguće. Ovo uključuje žene kod kojih postoji osnovana sumnja na zavisnost od psihoaktivnih supstanci, kao i one kojima pružalac usluge ne može da obezbedi odgovarajuću zdravstvenu podršku.

Pri prijemu svaka žena i devojčica dobija detaljne i jasne informacije o radu Udruženja, uslovima i načinu pružanja podrške, procedurama i aktivnostima koje će se sprovoditi, kao i o vremenu trajanja i lokaciji pružanja usluga. Posebna pažnja posvećuje se međusobnim pravima i obavezama, uz nastojanje da se uspostavi poverenje i stvori osnova za zajednički rad na oporavku i osnaživanju.

Procedura prijema obuhvata sledeće korake:

prijem uputne dokumentacije koja sadrži nalaz i mišljenje voditelja slučaja CZŽTLJ ili centra za socijalni rad, kao i zdravstvenu dokumentaciju ukoliko postoji,

analiza dokumentacije, inicijalni sastanak i donošenje odluke o prijemu, planiranje perioda adaptacije, odnosno plana pripreme za korišćenje usluge, priprema korisnice za korišćenje usluge, koja podrazumeva sačinjavanje plana pripreme u koji su uključeni voditeljka slučaja

(savetnica za osamostaljivanje) - odgovorna osoba pružaoca usluge, voditeljka slučaja CZŽTLJ, centar za socijalni rad, korisnica i druge za nju značajne osobe.

Kada žena ili devojčica zatraži podršku bez prateće dokumentacije, na osnovu obaveštenja iz policije, pravosudnih organa, drugih institucija ili udruženja ili putem ličnog zahteva, sprovodi se prijemna procena njenih potreba. Na osnovu te procene donosi se odluka o prijemu, planira se period adaptacije i započinje priprema za korišćenje usluge, koja se osmišljava u saradnji sa njom.

Priprema uključuje izradu plana u kojem učestvuju voditeljka slučaja, savetnica za osamostaljivanje, psihološkinja, odgovorna osoba iz Udruženja Atina, sama korisnica, kao i druge za nju važne osobe. Ovaj proces osigurava da svaka žena bude upoznata sa koracima u okviru procesa pružanja podrške i da ima aktivnu ulogu u kreiranju svoje budućnosti.

Prvi sastanak, koji se organizuje u roku od pet dana od prijema obaveštenja, ključni je korak u izgradnji poverenja i uspostavljanju saradnje. Voditeljka slučaja koristi ovu priliku da upozna korisnicu, predstavi se, objasni ciljeve usluge i najavi partnerstvo koje će zajedno graditi. Tokom ovog susreta korisnica dobija sve relevantne informacije o usluzi, procesu rada i podršci koja joj je dostupna, dok se posebna pažnja posvećuje motivaciji i razumevanju njenih potreba i očekivanja.

Prvi sastanak često predstavlja početak saradnje ne samo sa korisnicom, već i sa institucijama koje su je uputile, poput CZŽTLJ, policije, centara za socijalni rad, pravosudnih organa i drugih organizacija. Zbog toga je uveden kao obavezan deo procesa, jer pomaže u uspostavljanju koordinisane podrške i pružanju pomoći koja odgovara na kompleksne potrebe svake žene.

Direktni stručni rad sa korisnicom započinje upravo ovim sastankom, a procesi pridruživanja, procene, planiranja i pružanja podrške odvijaju se u tesnoj saradnji s njom. Na ovaj način osiguravamo da svaka žena ima podršku koja je prilagođena njenim potrebama i da se oseća osnaženom da preuzme kontrolu nad svojim životom.

Tokom inicijalnog sastanka voditeljka slučaja upoznaje korisnicu sa obavezama izveštavanja nadležnih institucija u skladu sa zakonom, kao i sa pravilima o poverljivosti i zaštiti ličnih podataka, uz njenu saglasnost. Takođe, korisnici se jasno predstavljaju principi i pravila osmišljena da osiguraju njenu bezbednost i preveniraju nasilje. Ovi koraci čine osnovu Protokola o saradnji, koji svaka korisnica ima priliku da potpiše.

Potpisivanje Protokola nije samo formalni čin – ono simbolizuje ulazak u partnerski odnos sa voditeljkom slučaja i drugim učesnicima u pružanju podrške. Protokol definiše zajedničku odgovornost svih uključenih strana, dok korisnici pruža sigurnost i jasnoću o tome kako će se proces podrške odvijati. Ukoliko korisnica u početku odluči da ne potpiše protokol, njena odluka se uvažava, a potpisivanje se može odložiti za kasniji period.

Budući da je fokus usluge prvenstveno na dobrobiti korisnice, svi postupci i aktivnosti odvijaju se uz njenu saglasnost i na dobrovoljnoj osnovi. Kroz ovaj proces korisnica je kontinuirano informisana, konsultovana i uključena u donošenje odluka koje se tiču njenog oporavka i daljih koraka. Na taj način se gradi poverenje i stvara prostor u kom se ona oseća osnaženom i podržanom.

Procena potreba

„Bila sam u šoku od batina, došla sam u Atininu sigurnu kuću u stanju da nisam znala za sebe, imala sam ozbiljne fizičke povrede, rane po telu, pomogli su mi da preživim. Mislim da bih umrla da nije bilo njih, oni su mi pomogli da se oporavim“.

Nevena P., 20-godišnja žrtva trgovine ljudima

Nakon prijema u uslugu sprovodi se procena potreba usmerena na razumevanje i identifikaciju specifičnih potreba žene ili devojčice kako bi podrška bila prilagođena njenim životnim okolnostima. Cilj ove procene je da se, na osnovu prikupljenih informacija i rezultata, zajedno sa korisnicom definišu prioriteta i ciljevi, a potom osmisle aktivnosti koje će doprineti njenom oporavku, osnaživanju i sigurnosti.

Proces procene obuhvata dva nivoa: inicijalnu i dubinsku procenu potreba. Iako se sadržaj obe procene zasniva na prikupljanju informacija o ključnim oblastima podrške, poput bezbednosti, zdravlja i psihofizičke stabilnosti, one se razlikuju po dubini i vremenskom okviru u kojem se sprovode.

Inicijalna procena potreba i bezbednosnih rizika izvodi se tokom prvog susreta sa korisnicom – uz njenu saglasnost i u saradnji sa relevantnim institucijama, uključujući Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP),

centre za socijalni rad (u slučaju maloletnih korisnica) i druge organizacije i institucije koje pružaju zaštitu žrtvama trgovine ljudima. Fokus ove procene je na hitnim potrebama korisnice, kreiranju početne strategije podrške i identifikaciji oblasti u kojima je potrebna dodatna pomoć. Takođe, korisnica se konsultuje i o izboru programa pomoći, kao i o željenom mestu boravka – bilo da se radi o povratku u zajednicu, smeštaju u prihvatilište ili drugom rešenju koje najbolje odgovara njenim potrebama.

Rezultati inicijalne procene uključuju identifikovane prioritete i izradu početnog plana aktivnosti u saradnji sa korisnicom i svim uključenim akterima. Ovaj plan sadrži jasne zadatke, zaduženja i vremenske okvire, čime postavlja osnovu za dalje korake. Zaključci iz procene ne samo da identifikuju poteškoće i potrebe korisnice, već služe kao temelj za planiranje podrške koja će omogućiti njen oporavak, osnaživanje i aktivno uključivanje u zajednicu.

Planiranje

Planiranje je zajednički proces donošenja odluka između korisnice i pružaoca usluge, usmeren na postavljanje ciljeva koji će doprineti oporavku i osnaživanju korisnice. U okviru ovog procesa definišu se aktivnosti koje će biti preduzete, zadaci koji će biti delegirani, odgovorne osobe za sprovođenje svakog zadatka i vremenski okvir za realizaciju. Kao i procena potreba, planiranje je kontinuirani proces koji se prilagođava tokom celokupnog trajanja usluge, počevši od inicijalne procene na osnovu koje se izrađuje prvi individualni plan.

Individualni plan predstavlja pisani dokument, ali i oblik partnerstva između korisnice i pružaoca usluge. Cilj inicijalnog individualnog plana je da odgovori na urgentne potrebe korisnice, pruži podršku u suočavanju sa trenutnim izazovima i angažuje korisnicu da aktivno učestvuje u rešavanju problema. Plan uključuje dogovorene prioritete zadatke koji su realno ostvarivi u kratkom vremenskom periodu kako bi se korisnici omogućilo da vidi konkretne rezultate i postepeno gradi poverenje i sigurnost.

Izbor prioriteta vrši se kroz dogovor između savetnice ili voditeljke slučaja i korisnice, sa posebnim fokusom na zadatke koji su bazični, manje kompleksni i lakše ostvarivi. Cilj je da korisnica prepozna sopstvenu snagu i resurse, prevaziđe traumatična iskustva i izbegne dodatnu viktimizaciju, uz istovremeno osiguravanje njene bezbednosti i kvaliteta života. U ovom procesu koriste se svi raspoloživi resursi – od sistema

socijalne zaštite, policije i pravosuđa do lokalnih zajednica, civilnog društva i pojedinaca.

Individualni plan se oslanja na jasno definisane dugoročne ciljeve, pažljivo odabrane prioritete i precizno određene vremenske okvire za svaku aktivnost. Takođe, plan prepoznaje snage korisnice i potencijalne rizike koji bi mogli uticati na njegovu realizaciju, uključujući i mere za prilagođavanje ukoliko se plan ne poštuje.

Proces planiranja obuhvata 12 ključnih oblasti koje se odnose na život korisnice, pružajući okvir za procenu postignutih rezultata i osiguravanje da svaki korak podrške vodi ka održivim promenama. Time individualni plan postaje ne samo alat za pružanje pomoći, već i sredstvo za osnaživanje korisnice i njeno ravnopravno uključivanje u zajednicu.

Ključne oblasti su:

1. Građansko-pravni status
2. Pravni problemi i sudski postupci
3. Porodični odnosi
4. Obrazovni status
5. Ekonomski status
6. Profesionalna orijentacija i zapošljavanje
7. Bezbedonosni status
8. Iskustva diskriminacije – širi društveni kontekst
9. Zdravstveni status
10. Vršnjački odnosi
11. Partnerski odnosi
12. Odnos prema sebi – stepen samoprihvatanja

Iz navedenih elemenata individualnog plana jasno se vidi da je čitav program stanovanja uz podršku koncipiran tako da osnaži korisnice za samostalni život u svim segmentima, kao i da im omogući da prevaziđu traumu zbog pretrpljenog nasilja i eksploatacije. Sistem pružanja psihološke podrške dodatno je razvijen i uključuje rad u grupi samopomoći (Zagovaračka grupa žena sa iskustvom nasilja i eksploatacije⁷) kada su korisnice za to zainteresovane.

---

⁷ Udruženje Atina je 2019. godine osnovalo Zagovaračku grupu devojaka i žena žrtava trgovine ljudima ili rodno zasnovanog nasilja. Ideja o zagovaračkoj grupi nastala je iz potrebe da se osobama koje su imale iskustvo u sistemu zaštite pruži prostor za participaciju i učešće u kreiranju politika i praksi, odnosno zagovaranja za prava žrtava trgovine ljudima, žrtava rodno zasnovanog nasilja i osoba iz grupa u riziku. Na ovaj način devojke i žene se javno zalažu za ravnopravan položaj njih samih u društvu i promene u politici zaštite, javno se obraćajući na konferencijama, treninzima, skupovima i održavajući redovne sastanke sa donosiocima odluka.

Drugi aspekti usluge

Pored osiguranja bezbednosti korisnica i odgovarajućeg smeštaja, usluga stanovanje uz podršku obuhvata i stručnu pomoć i podršku u razvijanju veština koje omogućavaju korisnicama da se uspešno (re) integrišu u zajednicu. Ova podrška obuhvata sledeće aktivnosti:

1. Informisanje žrtava o njihovim pravima, statusu i mogućnostima oporavka;
2. Pribavljanje potrebne dokumentacije u vezi sa pravnim statusom žrtve, u saradnji sa nadležnim institucijama;
3. Oporavak i tretman – iznalaženje potrebnog modela pomoći i zaštite žrtava: obezbeđivanje zdravstvene i psihosocijalne podrške;
4. Razvoj veština za prepoznavanje i rešavanje problema;
5. Razvoj komunikacionih veština;
6. Razvoj veština za samozaštitu;
7. Razvoj veština i znanja potrebnih za život u zajednici;
8. Podrška pri uključivanju u obrazovni proces;
9. Podrška za sticanje novih znanja i veština za traženje posla;
10. Podrška pri zapošljavanju;
11. Praćenje procesa reintegracije žrtava trgovine ljudima;
12. Podrška u izgradnji i održavanju pozitivnih odnosa sa ostalim licima;
13. Organizovanje radno-okupacionih, kao i edukativnih aktivnosti, koje podstiču razvoj novih znanja i veština;
14. Razvijanje metoda rada koje ohrabruju učestvovanje korisnica u aktivnostima u zajednici;
15. Organizovanje slobodnog vremena u skladu sa potrebama i interesovanjima korisnica.

Ovi elementi čine suštinu usluge stanovanje uz podršku, osiguravajući njenu efektivnost i relevantnost za svaku korisnicu. Udruženje Atina je posvećeno pružanju podrške 24 časa dnevno, sedam dana u nedelji, kako bi korisnice prevazišle preživljenu traumu, oporavile se i nastavile da žive kvalitetnije i dostojanstvenije.

Na kraju realizacije usluge sprovodi se procena efekata na život korisnice, čime se donosi odluka o prestanku korišćenja usluge ukoliko

su ciljevi uspješno postignuti. Evaluacija usluge uključuje i povratne informacije korisnica, čime se osigurava kontinuirano unapređenje i prilagođavanje programa njihovim potrebama. Nalazi ove evaluacije koriste se za otklanjanje eventualnih teškoća u pružanju podrške i dalji razvoj usluge kako bi ona ostala relevantna i osnažujuća za sve korisnice.

Statistički pokazatelji pružanja usluge u periodu od marta 2018. do marta 2024. godine

U navedenom šestogodišnjem periodu uslugu stanovanje uz podršku koristila je 61 žena (47 žrtava trgovine ljudima iz domicilne populacije, 14 poreklom iz drugih zemalja), a realizovano je ukupno 78 smeštaja žena i devojčica (neke žene su više puta koristile uslugu ili su uslugu koristile u dve kalendarske godine). Stanovanje uz podršku za žrtve trgovine ljudima (smeštaja, prijema na uslugu po godini)

Godina	Domaći državljani/ke	Strankinje, izbeglice, migranti/kinje i tražioci/teljke azila	Ukupno (korisnica koje su koristile uslugu u toj godini)
2018.	14	5	19
2019.	11	2	13
2020.	12	1	13
2021.	8	/	8
2022.	4	1	5
2023.	7	3	10
2024. (do marta)	3	7	10
ukupno	59	19	78

Ovu uslugu koristile su devojke i žene uzrasta od 16 do 62 godine starosti. Starosna struktura korisnica usluge u posmatranom periodu bila je sledeća: od 16 do 18 godina – 33% korisnica (njih 21), od 18 do 26 godina – 32% korisnica (20), od 26 do 35 – 17% korisnica (10), preko 35

godina – 17% (10). Drugim rečima, stanovanje uz podršku u najvećoj meri su koristile mlade devojke i žene do 26 godina (gotovo 2/3 ukupnog broja korisnica ove usluge). S druge strane, uslugu smeštaja su koristile i tri žene pripadnice LGBTQ zajednice, od čega su dve trans žene. Mora se pomenuti da mnogi profesionalci u sistemu zaštite i podrške ovu uslugu vide kao primarnu, a često i kao jedinu uslugu sigurnog smeštaja, te da, zbog nedostatka adekvatnog smeštaja za žrtve trgovine ljudima mlađe od 16 godina, njih upućuju na ovu uslugu. Iako je Udruženje Atina primalo zahteve za smeštaj devojčica od 14 godina sa iskustvom trgovine ljudima, ovi zahtevi nisu mogli da budu realizovani zbog ograničenja licence koja ne pokriva ovu starosnu grupu. Ipak, takvi zahtevi jasno ukazuju na značajnu i neophodnu potrebu za uslugom sigurnog smeštaja, namenjenom deci koja su preživela trgovinu ljudima.

Evaluacija

Šta je licenciranje usluge donelo?

Udruženje Atina od svog osnivanja pruža uslugu sigurnog smeštaja za žrtve trgovine ljudima, što je jedna od osnovnih usluga u domenu podrške dostupna ovoj korisničkoj grupi. Ova usluga je bila dostupna mnogo pre nego što je usluga stanovanje uz podršku licencirana. Jedna trećina žrtava trgovine ljudima ima potrebu za bezbednim smeštajem, odnosno stanovanjem uz podršku, što znači da je ova usluga u okviru Programa sveobuhvatne podrške za žrtve trgovine ljudima Udruženja Atina tek mali deo onoga što je žrtvama trgovine ljudima u ovom domenu u Srbiji potrebno. Dok su vlade u regionu rešile pitanje sigurnog smeštaja tako što su obezbedile prostor i infrastrukturu za ovakve usluge, prepuštajući organizacijama civilnog društva sprovođenje programa, država Srbija do danas nije donela ni sličnu odluku.

S tim u vezi, licenca je donela samo nominalno izjednačenje ove usluge sa drugim uslugama u sistemu socijalne zaštite, pre svega sa onima koje pružaju državni organi i ustanove. Međutim, ako pogledamo na koji način se ostvaruju druge slične usluge iz domena socijalne zaštite, jasno je da ova usluga nije u pogledu finansiranja izjednačena sa njima. Licenciranje usluge stanovanje uz podršku donelo je formalno priznanje ove usluge u sistemu socijalne zaštite, ali ne i ravnopravan tretman u pogledu finansiranja. Dok se državne licencirane i nelicencirane usluge finansiraju iz budžeta,⁸ licencirane usluge koje pruža Udruženje Atina, kao i mnoge druge slične usluge koje realizuju organizacije civilnog društva, oslanjaju se isključivo na donacije. Ovaj pristup stavlja ovakve programe u izrazito nepovoljan i neravnopravan položaj u odnosu na državne usluge, uprkos njihovom značaju i doprinosu.

---

⁸ O ovome rečito govori situacija u vezi sa sigurnim kućama za žene žrtve porodičnog i partnerskog nasilja. Iz analize koju je 2022. godine Udruženje Atina sproveo o dostupnosti i funkcionisanju sigurnih kuća, odnosno prihvatilišta za žene žrtve nasilja u Srbiji, vidi se da, od 13 funkcionalnih prihvatilišta za žrtve nasilja u porodici, samo njih pet ima dobijenu licencu, jedno prihvatilište je u postupku obnove licence, dok je njih sedam u postupku dobijanja licence. Ovo znači da većina sigurnih kuća koje funkcionišu u okviru državnog sistema (koji inače i izdaje licence) vrši prihvatanje žena žrtava nasilja i pruža druge neophodne usluge podrške bez odgovarajuće licence za rad. U isto vreme, u nedostatku odgovarajućih smeštajnih kapaciteta na lokalnom nivou, mnoga od ovih prihvatilišta primaju i žrtve trgovine ljudima, iako u njihovom mandatu nije da to čine (osim u slučaju dveju sigurnih kuća koje prema dobijenoj licenci mogu da smeštaju žrtve trgovine ljudima), niti imaju obučeno osoblje koje bi moglo da pruži specifičnu podršku ovoj korisničkoj grupi.

Pored centra Udruženja Atina, koji pruža uslugu stanovanje uz podršku, u Srbiji postoji i državno urgentno prihvatilište za žrtve trgovine ljudima, koje funkcioniše u okviru CZŽTLJ i ima kapacitet za šest korisnica. Ovo prihvatilište otvoreno je u februaru 2019. godine, ali je u avgustu 2020. godine, usred pandemije COVID-19, bilo zatvoreno. Sve korisnice iz tog prihvatilišta tada su preusmerene na prihvatilište Udruženja Atina, čime je organizacija preuzela dodatni teret, ali je, uprkos ovim izazovima, obezbedila kontinuiranu podršku za sve korisnice i nije prekidala sa radom nijedan dan.

Državno prihvatilište ponovo je otvoreno početkom 2022. godine, kada je prvi put dobilo licencu za rad, ali je i nakon toga nekoliko puta bilo zatvarano zbog građevinskih i sanitarnih problema. Svaki put kada je državno prihvatilište obustavljalo rad, korisnice su bile preusmeravane na uslugu stanovanje uz podršku Udruženja Atina. Ovakve situacije dodatno su opteretile ovu organizaciju, koja je više puta bez najave morala da prihvati veći broj korisnica, ali je uspevala da obezbedi kontinuitet usluga i očuva kvalitet podrške.

Tokom perioda u kom je državno prihvatilište bilo prvi put zatvoreno (skoro godinu i po dana), CZŽTLJ u svojim mesečnim i godišnjim izveštajima o radu nije navodio ovu važnu činjenicu – iz podataka koje oni objavljuju ne vidi se da je prihvatilište bilo zatvoreno, već se stiče utisak da ono sve vreme neometano radi. Jedini zvaničan navod o tome da je državno prihvatilište bilo zatvoreno nalazimo u Izveštaju MUP-a – Kancelarije za koordinaciju aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima o sprovedenoj javnoj raspravi za izradu nacrtu Akcionog plana 2021–2022. u oblasti borbe protiv trgovine ljudima (koji nikada nije ni usvojen) s kraja 2021. godine. U izveštaju se kaže da Prihvatilište za urgentno zbrinjavanje žrtava trgovine ljudima „trenutno ne prima korisnice iz razloga licenciranja specijalizovane usluge socijalne zaštite za smeštaj korisnica“, da je postupak u toku i da se očekuje da bude okončan do kraja te godine. I ovaj navod bi izostao da MUP nije morao da odgovori na upite organizacija civilnog društva o tome zašto se licenciranje državnog prihvatilišta nije našlo u nacrtu Akcionog plana kao planirana aktivnost za period 2021–2022.

Potreba za održivim finansiranjem i transparentnošću u zaštiti žrtava trgovine ljudima

Rizik neodrživosti prepoznale su i međunarodne organizacije koje se bave zaštitom položaja žena, naročito ranjivih i marginalizovanih grupa žena kao što su žrtve trgovine ljudima, pa su preporučile Republici Srbiji u više navrata da obezbedi održivost specijalizovanih usluga koje

pružaju organizacije civilnog društva. Tako GRETA,⁹ ekspertska grupa Saveta Evrope (SE) koja prati implementaciju Konvencije SE za borbu protiv trgovine ljudima, u svom izveštaju upućenom Srbiji početkom 2018. godine poziva nadležne organe da „preduzmu korake za poboljšanje pomoći žrtvama trgovine ljudima, posebno putem obezbeđivanja specijalizovane podrške i usluga žrtvama trgovine ljudima“, kao i „obezbeđivanjem adekvatnog finansiranja usluga koje pružaju specijalizovane NVO“. I u najnovijem Izveštaju za Srbiju, koji je GRETA objavila u junu 2023. godine, još jednom se pozivaju „srpske vlasti da preduzmu korake za poboljšanje pomoći žrtvama trgovine ljudima, posebno: izdvajanjem adekvatnih sredstava za usluge koje pružaju specijalizovane nevladine organizacije kroz smeštaj i podršku žrtvama trgovine ljudima (stav 224)“.

Dalje, u izveštaju GREVIO¹⁰ ekspertske grupe, upućenom Republici Srbiji početkom 2020. godine, srpske vlasti se pozivaju da obezbede odgovarajuće finansiranje, „kao što su dugoročni grantovi zasnovani na transparentnim procedurama javnih nabavki, kako bi se osiguralo održivo finansiranje ženskih nevladinih organizacija koje pružaju specijalističke usluge podrške za žene žrtve svih oblika nasilja“. Konačno, u Zaključnim zapažanjima u četvrtom periodičnom izveštaju Srbije, koje je CEDAW komitet Ujedinjenih nacija¹¹ uputio Srbiji u martu 2019. godine, preporučuje se vlastima da „unaprede usluge zaštite žrtava trgovine ljudima izdvajanjem dovoljnih i održivih ljudskih i finansijskih resursa i jačanjem koordinacije i saradnje između državnih organa i civilnog društva“.

Dakle, u svim ovim izveštajima država se poziva da obezbedi održivost usluga podrške za žrtve trgovine ljudima, eksplicitno navodeći potrebu finansiranja specijalizovanih usluga koje pružaju organizacije civilnog društva. Uprkos višegodišnjim najavama od strane same države da će naći načina da finansijski pomogne ove usluge, to se do danas nije desilo. Država je to propustila da učini u svim pripremljenim ili usvojenim akcionim planovima uz Strategiju prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom, i zaštite žrtava 2017–2022. Shodno tome, usluga stanovanje uz podršku koju pruža Udruženje Atina i dalje opstaje isključivo zalaganjem same organizacije i zahvaljujući finansijskim sredstvima koje ona uspeva da obezbedi od donatorske

⁹ GRETA – Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings

¹⁰ GREVIO – *Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence*, prati implementaciju Konvencije SE o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i porodičnog nasilja (tzv. Istanbulska konvencija)

¹¹ CEDAW – *Committee on the Elimination of Discrimination against Women*, zadužen za praćenje primene Konvencije UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (tzv. CEDAW konvencija)

zajednice. Dakle, i pored višegodišnjih preporuka međunarodnih tela i najava državnih institucija, finansijska podrška specijalizovanim uslugama još uvek izostaje.

Ove okolnosti jasno ukazuju na suštinsku nejednakost između usluge stanovanje uz podršku i drugih usluga u sistemu socijalne zaštite. Dok usluga Udruženja Atina, kao licencirana, mora ispuniti sve zakonske uslove (obezbediti adekvatan prostor, stručni tim i pronaći dodatna finansijska sredstva za pokrivanje troškova), državne usluge često funkcionišu i bez licence ili jasno definisanih standarda. Ova nejednakost dodatno opterećuje organizacije poput Udruženja Atina, koje uprkos svim izazovima uspevaju da kontinuirano pružaju podršku žrtvama trgovine ljudima (o čemu je tim organizacije i pisao prilikom sprovođenja pionirskog istraživanja o sigurnim kućama za žene žrtve nasilja u porodici, pod nazivom **„Funkcionisanje i rad prihvatilišta za žene žrtve nasilja u Srbiji – Analiza zatečenog stanja ‘Atina’**, uz podršku Evropske unije i UNWOMEN-a“). U okviru istraživanja razgovarano je sa predstavnicima 13 sigurnih kuća i jednog prihvatilišta u Srbiji, a istraživanje je ukazalo na brojne izazove sa kojima se sigurne kuće suočavaju.

Licenciranje, iako namenjeno unapređenju kvaliteta usluga, u praksi često predstavlja dodatno opterećenje za organizacije civilnog društva koje ne dobijaju stabilnu podršku države. Umesto da doprinese jačanju borbe protiv trgovine ljudima, ovakva praksa šalje poruku koja je uznemirujuća za žrtve: zaštita i podrška nisu prioritet države. Ova poruka ne samo da podriiva napore u borbi protiv trgovine ljudima, već dovodi u pitanje i održivost ključnih usluga.

Država bi morala da prekine sa ovakvom praksom i osigura jednak tretman usluga koje pružaju organizacije civilnog društva i usluga koje pružaju državne ustanove, naročito kada su u pitanju specijalizovane usluge poput stanovanja uz podršku. To podrazumeva obezbeđivanje stabilnog finansiranja kako bi se omogućilo neprekidno pružanje podrške žrtvama i slanje jasne poruke da je borba protiv trgovine ljudima prioritet.

U središtu svih napora mora biti dobrobit i oporavak žrtava, a sve procedure i sistemi osmišljeni su da podrže taj cilj. Ako se dogodi da same procedure otežavaju funkcionisanje usluge i ugrožavaju zaštitu žrtava, neophodno je preispitati njihovu svrhu. Licenciranje i propisi ne bi smeli da prevagnu nad pravima i potrebama žrtava – njihova dobrobit mora ostati centralni princip svakog sistema podrške.

Evaluacija usluge od strane devojaka i žena koje su koristile uslugu stanovanje uz podršku

„Atina je za mene prvi pravi dom i jedina porodica koju imam. To je osećaj koji imam.“

Biljana, 17-godišnja žrtva trgovine ljudima

Intervjui sa žrtvama koje su koristile uslugu stanovanje uz podršku pružili su dragocene uvide u to kako same korisnice doživljavaju ovu uslugu (šta smatraju njenom ključnom vrednošću u sistemu zaštite i podrške), kao i njihove predloge za moguća poboljšanja usluge u budućnosti. Sve ispitanice su jednoglasno izrazile zadovoljstvo uslugom stanovanje uz podršku. One su posebno istakle visok nivo zadovoljstva uslovima smeštaja, dok su kao najvažnije naglasile osećaj sigurnosti i izvesnosti koje su postigle zahvaljujući ovoj usluzi. S obzirom na preživljene traume, korisnice su potvrdile da su tokom korišćenja usluge imale sve što im je bilo potrebno za oporavak.

Korisnice su takođe podelile svoja početna očekivanja kada su započele korišćenje usluge, što je bilo prvenstveno obezbeđivanje sigurnosti, zaštite, kao i zadovoljenje osnovnih životnih potreba poput smeštaja, hrane, odeće i sredstava za ličnu higijenu. Takođe, sve su istakle da su im rešeni zdravstveni problemi, jer su mnoge bile u visokom zdravstvenom riziku ili su pretrpele ozbiljne povrede.

Sve korisnice su naglasile da su od prvog dana korišćenja usluge imale osećaj potpune sigurnosti, te da su kroz ovu uslugu stekle „mir koji im je bio potreban“ da se oporave od pretrpljenog traumatičnog iskustva i loših životnih okolnosti. Takođe, zahvaljujući ovoj usluzi, korisnice su mogle da se posvete rešavanju zdravstvenih problema i počnu da razmišljaju o svom budućem životu.

U poređenju sa početnim očekivanjima i informacijama koje su prethodno imale o smeštaju, sve korisnice ističu da nisu mogle ni da „pretpostave da je ovo tako izuzetan smeštaj“, naglašavajući da su „uslovi smeštaja i opremljenost stanova iznad svih očekivanja“. Jedna korisnica, koja je imala priliku da boravi u sigurnoj kući u inostranstvu, navela je da je smeštaj u programu Udruženja Atina jednako dobar kao i onaj u inostranstvu, ali je dodala da je za nju bilo izazovno što je morala da se „prilagođava drugim korisnicama koje su već živele u tom stanu“, jer joj je bilo potrebno da bude sama (što u tom trenutku nije bilo izvodljivo). Ipak, naglasila je da je o tome bila „blagovremeno obaveštena“.

Druga korisnica je podelila svoje iznenađenje, rekavši da je „mislila da stan ima rešetke”, te da nije mogla da veruje da je to stan koji je tako „opremljen i uređen”. Tri ispitanice, koje su prethodno boravile u sigurnim kućama za žrtve nasilja u Srbiji, istakle su značajnu razliku između ta dva tipa smeštaja. One su navele da u smeštaju Udruženja Atina imaju veću slobodu i osećaju iskreniju podršku i brigu od strane stručnih radnica, što je značajno doprinelo njihovom osećaju dostojanstva i lične vrednosti. Povlačeći paralelu, one su istakle da se, i pored teških priča i ozbiljnih problema sa kojima žene dolaze, ta težina i bol „nekako manje osećaju nego dok su boravile u sigurnim kućama”.

„Lep utisak, to mi je najlepši period. Dopala mi se sloboda, nisam bila zaključana u četiri zida”.

Mirjana I., 24-godišnja žrtva trgovine ljudima

Korisnice takođe navode da je usluga stanovanje uz podršku uticala na poboljšanje kvaliteta njihovog života – od mogućnosti da imaju različite vrste podrške, kao što je podrška za rešavanje zdravstvenih problema, preko pristupa različitim pravima, pa do toga da mogu da osmisle u kom pravcu će njihov život ići dalje. Zdravstvena podrška i pristup celokupnom zdravstvenom sistemu su inače procenjeni kao izuzetno važna mogućnost koju korisnice imaju tokom korišćenja usluge stanovanje uz podršku, naročito iz razloga što najveći broj korisnica ranije nije imao pristup uslugama zdravstvenog sistema. Korisnice navode da im je veoma važna podrška od strane voditeljke slučaja pri zakazivanju pregleda i odlasku kod lekara. Posebno naglašavaju to što im je obezbeđeno plaćanje lekarskih pregleda, naročito ginekoloških pregleda, i drugih medicinskih usluga, kao i to što dobijaju novčana sredstva za kupovinu lekova.

Sve korisnice podvlače značaj psihološke podrške koju dobijaju, navodeći da im ona pomaže da „isprazne dušu” i „očiste patnju”, „da se oslobode straha”, zbog čega se osećaju ojačane i snažnije. Posebno cene angažovanost voditeljki slučaja, odnos pun razumevanja kakav imaju sa njima, podršku koju od njih dobijaju i činjenicu da su im voditeljke dostupne u svakom trenutku, kao i da uvažavaju mišljenja korisnica u planiranju aktivnosti. **S tim u vezi, jedna od korisnica je rekla kako je „pre dolaska u smeštaj bila jako uplašena i unezverena, a da se sad oseća dobro, da joj prija kada joj voditeljke slučaja govore da vredi i što od njih može da dobije potrebne savete”.** Kao pozitivno je istaknuto i to što korisnice imaju mogućnost da pomognu drugim ženama koje dolaze na smeštaj, da se zbog toga što mogu da ih podrže i sa-

sećaju sa njima osećaju dobro. S druge strane, neke korisnice ovo vide i kao izazov, navodeći kako nikada ne znaju u kojoj meri će se slagati sa drugim ženama koje dolaze na smeštaj, niti kako će se te nove žene adaptirati, zbog čega je ponekad potrebna dodatna podrška od strane voditeljki slučaja. Kao posebnu vrednost ove usluge neke korisnice su navele da su u okviru nje stekle i **određene veštine, da su naučile da kuvaju ili da prave nakit.**

„U Atini sam osetila da nisam sama, da ima još devojaka koje su doživele isto što i ja. I da imam podršku da je nekome stalo do mene, da me je neko nešto pitao, pitao šta ja volim, šta ja želim. U stvari ovde upoznajem sebe.”

Stanislava Š., 18-godišnja žrtva trgovine ljudima

Neke korisnice ističu kako uslugu stanovanje uz podršku i aktivnosti u Reintegracionom centru Udruženja Atina vide kao jednu celinu i da su po njima na taj način zaokružene celodnevna briga i podrška za korisničku grupu. Što se eventualnog unapređenja usluge stanovanje uz podršku tiče, neke korisnice ističu da se može razmisliti o omogućavanju nekih dodatnih sadržaja, kao što su izleti, karte za pozorište ili uključivanje u neke sportske aktivnosti. Takođe, istaknuto je da se mogu naći i novi načini za pribavljanje dodatne garderobe za korisnice. U svakom slučaju, većina korisnica naglašava da je u narednom periodu najvažnije da se, pored smeštaja i bezbednosti, osigura i kontinuirana psihološka podrška. **„Sada živim deo života koji mi je istrgnut, ova-kvu slobodu i sigurnost nisam nikad osetila. Uvek sam rasla u strahu i nasilju. Još imam posledice, ali sam dosta bolje.”**

Sanja N., 22-godišnja žrtva trgovine ljudima

Zaključna zapažanja

Tokom prethodnih pet godina licenciranu uslugu stanovanje uz podršku koju pruža Udruženje Atina koristila je 61 žena i devojčica – žrtva trgovine ljudima, među kojima su bile domaće državljanke, strankinje, izbeglice, migrantkinje i tražiteljke azila, kao i njihova deca. Ova usluga se pokazala kao ključna u sistemu zaštite i podrške žrtvama trgovine ljudima u Srbiji, pružajući neophodne uslove za njihov oporavak i socijalno uključivanje. Njen značaj dodatno potvrđuju brojni akteri iz sistema zaštite, koji su korisnice usmeravali upravo na ovu uslugu.

Posebnu važnost usluga stanovanje uz podršku ima zbog činjenice da je često bila jedina dostupna opcija za smeštaj žrtava u trenucima kada je državno urgentno prihvatilište za žrtve trgovine ljudima bilo zatvoreno. Od 2019. godine ovo državno prihvatilište više puta je prekidalo rad – usled pandemije, građevinskih radova ili drugih izazova – dok je usluga Udruženja Atine kontinuirano funkcionisala i preuzimala korisnice iz zatvorenog državnog sistema. U septembru 2023. godine državno prihvatilište je ponovo zatvoreno, što dodatno naglašava presudnu ulogu kapaciteta Udruženja Atina u pružanju podrške žrtvama. Iako je usluga licencirana i nominalno izjednačena sa drugim uslugama u sistemu socijalne zaštite, ona se u praksi suočava sa ozbiljnim izazovima održivosti, jer država do sada nije obezbedila nikakva sredstva za njeno finansiranje. Udruženje Atina je primorano da samostalno pokriva troškove ispunjavanja strogih standarda i kontinuirano traži sredstva iz nesigurnih donatorskih izvora. Ovaj pritisak dodatno ugrožava održivost usluge uprkos njenom neospornom značaju.

Međunarodna tela, uključujući GRETA, GREVIO i CEDAW, više puta su pozivala Republiku Srbiju da obezbedi stabilno i adekvatno finansiranje licenciranih usluga koje pružaju organizacije civilnog društva. Međutim, uprkos ovim preporukama i jasno prepoznatoj potrebi, država još uvek nije preduzela konkretne korake u tom pravcu. Bez stabilnog finansiranja licenciranje ostaje formalnost koja dodatno opterećuje pružaoce usluga, umesto da unapređuje zaštitu i oporavak žrtava.

Nevezano za institucionalne izazove, usluga stanovanje uz podršku ostaje usluga od suštinskog značaja. Korisnice koje su prošle kroz ovu uslugu dosledno potvrđuju njen značaj, ističući da im je omogućila da prežive, oporave se i ponovo izgrade svoj život. Ova usluga nije samo brana protiv pojave retrafficking, već i temelj ukupnih napora u borbi protiv trgovine ljudima.

Imajući u vidu njen značaj, uslugu bi trebalo dalje razvijati i prilagođavati potrebama korisnica, uključujući ih u planiranje i oblikovanje razvoja same usluge. Njihovo iskustvo i glasovi moraju ostati u središtu svih napora kako bi ova usluga nastavila da bude oslonac za žrtve trgovine ljudima i primer dobre prakse u pružanju podrške i zaštite.

U Beogradu, decembra 2024. godine

Tim Udruženja Atina